

Gabi Csutak (Maďarsko)

Spisovatelka, novinářka, překladatelka, narozena 1977. Její první sbírka novel *Csendélet sárkányal (Zátiší s drakem)* vyšla r. 2017. V roce 2018 reprezentovala Maďarsko na Evropském festivalu začínajících autorů. Ve stejném roce za ni získala zvláštní cenu na maďarské soutěži debutů. Ve svižných novelách této sbírky obrací vzhůru nohama svět diktatury a popisuje atmosféru dětství během posledních let rumunského státního socialismu a období po převratu na ose Bukurešť-Kluž-Budapešť-Berlín. Její novely byly dosud přeloženy do angličtiny, bulharštiny, estonštiny, chorvatštiny, polštiny a srbštiny.

ukázky přeložila Petra Temesi

Progresivní rozpad

Když přijedu domů, jdeme s otcem do lázní. Matka mu vše připraví na židli. Otec si před odchodem oblékne plavky, protože se nesnáší převlékat až tam. Říká, že z bezpečného zdroje ví, že převlékací kabinky nikdy neuklízejí. Zdlouhavě si natahuje kalhoty, svetr několikrát otáčí sem tam, hledá, kde je předeek. Ponožky mi dá do ruky a sedne si. Chvilí nevím, co mám dělat. Pak mi v mysli vytane pohyb mé ženy: sehnu se a opřu si jeho chodidlo o stehno. I přes kalhoty cítím, jak je studené. Svými palci se snažím ponožku pořádně roztáhnout, abych se nemusel dotknout otcovy kůže. S první ponožkou to jde docela snadno, druhá se zachytí o nehet otcova malíčku. Když ponožku vysvobozuju, ozve se škrábavý zvuk, ale po tom už jde všechno hladce: nacvičeným pohybem strčí nohy do bot, aniž by se shýbal. Oblékne si bundu a na hlavu si nasadí prastarou ušanku. Vždycky, když na něj myslím, vidím ho v téhle čepici.

S novým systémem čipových hodinek se dostaneme do křížku. Na první pohled ani mně není jasné, kam je třeba přiložit ciferník, aby nás turniket pustil dovnitř. Najednou se mi to podaří, ale otec zůstane na druhé straně a neví, co má dělat. Vráťím se, chytím ho za zápěstí a přiložím je k čidlu, ale než se opře o kovové rameno turniketu, už svítí červená. Znovu ho chytím za zápěstí, přiložím je k čidlu a jednou rukou strčím do ramene turniketu, druhou popostrčím otce dovnitř.

Jdeme do nejteplejšího bazénu. Oba se položíme na záda a vznášíme se na vodě. Tímhle otec začal, když mě učil plavat, položil mě na vodu a pod zátylkem mě rukou držel. Na skleněnou střechu haly padají velké sněhové vločky. Mezitím sleduji hodiny, abychom tu nezůstali příliš dlouho. Přesně po patnácti minutách se přesouváme do venkovního, o čtyři stupně chladnějšího bazénu. Kvůli páře nad hladinou nic nevidíme. Neustále mluvím, aby otec věděl, kde jsem. Uvolní se dvě místa, takže si můžeme sednout. Zakloním se a namočím si hlavu do vody. Po pár vteřinách mi klepe na rameno a ptá se, co že jsem říkal, kdeže teď pracuji. Dělá jako by měl odpověď na jazyku, ale zrovna si nemůže vzpomenout. Pracuji jako klientská podpora u jedné nadnárodní firmy. A co je k tomu třeba umět? Angličtinu a němčinu. A co tvá žena? Jakže se jmenuje? Anna. A děti? Žijí ještě doma? Andris právě začíná gymnázium. A učí se dobře? Ano. Ve kterém městě? V Budapešti. A na které straně? V Pešti

nebo na Budíně? V Pešti. A je to blízko Dunaje? Dost blízko. A kde pracuješ ty? U jedné velké firmy. Cože to děláš? Klientskou podporu. A tvá žena? Máš ji ještě? Ano. A jak se jmenuje? Anna. A děti? Andris teď začne chodit na gymnázium. Jeden muž ve žlutých plavkách něco zašeptá do ucha svému spolusedícímu, a přitom se na nás dívá. Kdeže to bydlím, kolikže let, jakže se jmenuje manželka, máme-li děti. Slyším vlastní hlas, když vykládám, že se Andris hlásí na uměleckou školu, dobře kreslí, zdědil to po své matce. A máte už děti? Ten ve žlutých plavkách se zasměje, a zase něco zašeptá spolusedícímu. Minutku, řeknu ti to, ale teď si musím odskočit, nikam nechod', hned jsem tady.

Než se vrátím, otec už tam není. Je možné, že je jen o dva metry dál, ale není v oparu vidět. V pruzích pročesávám bazén, všem mužům se dívám zblízka do tváře. Někde tady září ten jeho nerealisticky modrý pohled novorozence. Za kterým je progresivní rozpad. Lékař to říkal žoviálně. To sousloví se mu líbilo. Do někoho vrážím. Nadává a odstrčí mě. Ve valivé páře lze vidět cokoli, stejně jako na snímku z CT. Ten vypadal přesně tak jako první karta Rorschachova testu, která podle většiny subjektů představuje netopýra či motýla. Celou noc jsme s matkou na ten obrázek zírali. Ona nakonec už přesně dokázala určit dvě symetricky umístěné díry, kterými se posléze vytratíme z otcovy paměti.

Vylezu, a vydávám se po okraji bazénu, kámen je tak ledový, že mě pálí do chodidel, na řasách se mi usazují sněhové vločky. Nevidím, kdo je ve vodě, jen žluté plavky září až sem. Písek mě pálí do chodidel. Mořský břeh. Vůně Černého moře. Všude jsou rozprostřené osušky, jen ty naše nejsou vidět. U bazénů jsou vyrovnána lehátka. Projdu je řadu po řadě. Někdo je důkladně zabalený do osušky. Není ho pořádně vidět. Bojím se, že se ho budu muset dotknout. Místy je pruh písku mezi osuškami tak úzký, že se tam sotva vejde mé chodidlo. Jedna paní vyskočí, cloumá mi ramenem a křičí. Vytrhnu se jí a utíkám. Postupně obejdu všechny bazény. Když se někdo otci podobá, vlezu dovnitř a podívám se zblízka. Postupně se mu podobá čím dál víc lidí a já dýchám stále trhaněji. Občas se ozve hlášení, že Jancsika nebo Katika čekají své rodiče na recepci. Už vůbec nedávám pozor na to, kam šlapu, od pláže ani pořádně nevidím. Zbývá už jen menší zážitkový bazén. Přijde k mně jeden pán a ptá se mě, co se děje. A jen se ptá a ptá, já jen zírám do země a nevím, co bych měl říct. Tu ucítím na zátylku ránu. Víím, že to může být jedině otec. Najednou je přede mnou. Se zavřenýma očima a s úsměvem si vychutnává, jak se mu na hlavu valí proud vody. Podívá se na mě tím svým nerealisticky modrým pohledem a usmívá se ještě víc. Postavím se vedle něj. Burácející voda nám dopadá na lebky a stéká nám po tvářích.

Šaty jsem mu postupně vyrovnal na lavici mezi skříňkami, stejně jako to dělává matka. Snažím se postavit tak, aby si nikdo nevšiml, že si svléká plavky tady. Viditelně se snaží i on, vraští čelo a lehce vystrčí jazyk, ale nepohybuje se o nic rychleji. Naštěstí jsou všichni zaujatí sami sebou a svými čipovými hodinkami. Ponožky mu natáhnu už mnohem rychleji než při odchodu. Cítím, že jeho nohy zůstaly vlhké, ale neutru je. Čepici zachytím ještě předtím, než si ji natáhne na mokrou hlavu. Jdeme k fénům, jeden mu dám do ruky. Dá si ho k uchu jako telefonní sluchátko. Má pravdu, ten fén vážně vypadá jako kříženec telefonního automatu a vysavače. Chytím ho za ruku a vedu ji tak, aby si vysoušel vršek hlavy. Jakmile jeho ruku pustím, fouká si horký vzduch do obličeje. Zasměje se a dá mi fén do ruky. Sehne se, a podrží hlavu

tak, abych mu ji vysušil já. Několik lidí se na nás dívá, alespoň já si to myslím. Vnímám je na okraji zorného pole. Musím se prohrabávat drsným porostem, aby rychleji uschl. Ještě nikdy jsem se nedotkl jeho vlasů. Z dálky to může vypadat, jako bych ho hladil.

Za mostem

Škola, kde pořádali zeměpisnou olympiádu, byla v té části města, kde jsem ještě nikdy nebyla. My jsme bydleli ve staré části, kde kromě kostela, hotelu a několika starých činžáků, byly jen rodinné domy. Domy seřazené na druhé straně řeky jsme vídali jen v létě, kdy jsme si chodili hrát na břeh. Přesto tato nedostupná monstra odměřovala náš čas, protože domů jsme museli jít tehdy, když se v jejich oknech rozsvítila první světla. Na opačné straně také byly mnohem širší písčiny a vždycky tam povykovalo mnoho dětí. Byly to divoké a silné děti, nemusely domů na večeři a nikdy nespaly.

Večer před olympiádou jsem nemohla usnout. Když se mi to už povedlo, zdálo se mi znovu o ptácích. Dříve jsme měli dvě zebříčky pestré. Ale jednou jsem přišla domů později, než jsem slíbila, otec je proto za trest vypustil oknem ven. Často se mi potom zdálo, že se vrátily. Přes zavřené okno letěly přímo ke mně a svými oranžovými zobáky se mi zavěsily na víčka. Kůže se pod jejich vahou čím dál více prověšovala a napínala, studené drápky mi brnkaly o pus. Z nějakého důvodu se mé ruce ani nehnu. Bála jsem se, že mi strhnou víčka a já už se nikdy neprobudím.

Ráno jsem si musela obléct pionýrský stejnokroj: skládanou sukni, pásek s pionýrským znakem a bílou košili z umělého vlákna. Na stejnokroj se nesmělo obléct civilní oblečení, v zimě proto bylo třeba navléct se pod něj: tričko, vlněný svetr a až na to košili. V takovýhle slavnostní den jsme si museli vzít nejen červený šátek sepnutý plastovou sponou, ale také bylo třeba připnout všechna vyznamenání a odznaky. Nejhorší byla čelenka do vlasů: tvrdý vstříkovaný plast mě dřel do skrání. Neměla jsem sílu odporovat, když mi na ni matka natáhla dvě bílé tylové růže na gumičce, kvůli kterým jsem vypadala, jako bych měla dva rohy. Přitom tohle součást povinného vybavení nebyla.

Oblékla jsem si nový kabát slézové barvy a vyrazili jsme. Matka mě vzala autem, nerada by mě na druhou stranu pustila samotnou. Když jsme přešli přes most, ve skráních pod čelenkou mi tepalo ještě rychleji, a do břicha jako by mi spadla kostka ledu. Podle toho, co bylo vidět z auta, tady byl opravdu docela jiný svět. Všechny budovy vypadaly stejně, stejné šedé hranoly, ale mezi nimi svítila hřiště natřená v národních barvách. Škola, kam jsme jeli, se od ostatních krabicovitých budov lišila: byla žlutá a měla velká okna. Uvnitř mi připadala obrovská. Na chodbách bylo množství věšáků, kam jsme měli odložit kabáty. Na jeden prázdný háček jsem pověsila i ten svůj a vyrazila jsem hledat místnost, do které jsem byla přidělena. Na většině dveří ani nebyla čísla, nepomohlo mi ale ani to, když se tam objevila: vedle sebe bylo číslo 71, 14, 26 a dál pak zase nic. Přesto se mi zdálo, že ostatní děti ve stejnokrojích cílevědomě někam míří. Jedno dítě jsem zastavila a zeptala jsem se, kde je jednačtyřicítka, ale dítě zatřásl hlavou a spěšně pokračovalo dál. Zkusila jsem to ještě několikrát, ovšem zbytečně. Jak čas ubíhal, děti

na chodbách bylo stále méně, až jsem si za jedním rohem všimla, že chodbou se ozývají pouze mé vlastní kroky. Tehdy jsem se rozběhla, co kdybych v poslední chvíli tu místnost našla. Z jedné třídy vyšel učitel, ale než jsem stihla cokoliv říct, vykázal mě ven ze školy, protože olympiáda už dávno začala.

Až po pár minutách mi došlo, že nebude tak snadné se odsud dostat. Na obou stranách chodby stály věšáky plné kabátů a skoro všechny kabáty byly stejně slézové jako ten můj. V obchodním domě se dal koupit buď tenhle nebo tmavě modrý, ale máma řekla, že pro děvčata se tmavě modrý nehodí. Snažila jsem si vybavit, kam jsem kabát dala, ale pamatovala jsem si pouze to, že když jsem ho pověsila a otočila jsem se, měla jsem přímo naproti sobě dveře. Dveře byly ale všude. Pochopila jsem, že i když vynechám tato místa, pořád mi mezi dveřmi zbývá příliš mnoho možností. Podívala jsem na kabáty zblízka. Na některých jsem hned viděla, že jsou větší, menší nebo o něco opotřebovanější než ten můj, většina ale vypadala stejně.

Poté jsem je začala očíhávat. Podařilo se mi takhle vyloučit několik kabátů, co smrděly plísní, voněly po vanilkovém cukru, smrděly štiplavým potem nebo kouřem, voněly po palačinkách či z nich čpěl kočičí smrad. Tento způsob však také nebyl ten pravý, protože většina z nich nebyla nijak cítit. Tehdy jsem začala postupně zkoumat kapsy. Pamatovala jsem si, že jsem v kapse měla jelení lůj v kulaté bílé krabičce a pár drobáků. Ukázalo se, že téměř v každém kabátě byl stejný jelení lůj a pár drobáků. Prohledávala jsem je čím dál mechaničtěji, vytrhnout mě tu a tam dokázalo jen to, když jsem sáhla do něčeho lepkavého nebo se mi na prsty nalepily nějaké drobky. Začala jsem počítat, u kolikátého kabátu jsem, ale tím mi to celé přišlo ještě beznadějnější. Po padesátém se mi z pod nehtů už drala černá špína.

Tehdy jsem toho všeho začala mít dost. Nazdařbůh jsem si oblékla jeden z kabátů, ale v kapsách jsem se přehrabovala dál, schovala jsem si všechny drobné a jelení loje, které jsem našla. Přitom jsem měla srdce v krku a stále jsem se ohlížela, jako kdyby mě někdo sledoval. Šla jsem pryč až ve chvíli, když jsem měla plné kapsy. Divila jsem se, jak snadno jsem našla východ. Když jsem vycházela ven z budovy, třásla jsem se, a pak jsem se dala do běhu. Hromada drobáků hlasitě chrastila. Věděla jsem, že se takhle snadno prozradím, ale nedokázala jsem se zastavit, hnalo mě to stále kupředu. Koutkem oka jsem viděla, že na ulici je hodně dětí. Všechny se na mě zpod kapucí opovržlivě dívaly. Došlo jim, co jsem provedla a vyrazily, aby mě dostaly. To už jsem běžela tak rychle, jak jen jsem dokázala. Nechtěla jsem ztrácet čas tím, že se ohlédnu, ale věděla jsem, že mi za zády funí několik stovek slézových kabátů.

Marně jsem se snažila držet rytmus, dýchala jsem čím dál rychleji. Po nějakém čase už jsem nabírala vzduch jen ústy, ale takhle jsem už nedokázala ani polykat, v krku se mi lepily suché střepy. Srdce mi bilo až v lebce, jako kdyby se odtamtud chtělo za každou cenu osvobodit. Začala jsem mít závrať a v žaludku se mi usadila nevolnost. Snažila jsem se co nejpřekvapivěji měnit směr, abych zmátla své pronásledovatele. Na chvíli se vše zatmělo, z posledních sil jsem vběhla do nějakého domu. Čelo jsem opřela o zeď. Čekala jsem, že mě chytí.

V žilách na čele mi tepala horká skelná vata. Rozhlédnout jsem se odvážila až tehdy, když píchání mezi žebry bylo již snesitelné a když už jsem dokázala dýchat se zavřenou pusou.

Nikoho jsem neviděla. Čekala jsem ještě chvíli, až se mi přestanou třást nohy, a potom jsem vyrazila k východu. Až na roh jsem se kradla těsně podél zdi, poté jsem přeběhla k buxusům, aby mě z promenády nebylo vidět. Každý můj pohyb, každý můj nádech se hlasitě odrážel od stěn. Rychle jsem zadržela dech. V tu chvíli nastalo tak nerealistické ticho, jako bych se ocitla uprostřed zamrzlého rybníka.

Raději jsem vyšla na silnici. Naproti bylo stejné hřiště jako bylo před školou, ale nikde jsem neviděla žluté zdi. Šla jsem rovnou k pískovišti. Nehty jsem vyhrabala díru do ztvrdlé homole a vysypala do ní vše, co jsem měla v kapsách. Množství drobků a jeleních lojů během chvíle díru naplnilo. Zahrabala jsem ji pískem jako to dělávají psi. Snažila jsem se vršek zarovnat, ale i tak se klenul jako by to byl hrob.

Tehdy se objevily tři děti. Myslela jsem, že teď už mě doopravdy dostaly, ale děti se na mě ani nepodívaly. Vrhly se na kulatou prolézačku, která stála uprostřed hřiště. Jakmile na ni vylezly, kovová konstrukce se převážila a lehce se svalila z betonového podstavce. Nejmenší dítě vlezlo do středu koule, další dvě ji začaly kutálet. Chlapec, který byl uvnitř, se pohyboval neuvěřitelně rychle, snažil se vždy chytit té kovové trubky, která byla nejdál od země. Ale ti druzí dva prolézačku kutáleli čím dál rychleji, tu a tam navíc nečekaně změnili směr. Chlapec, který byl uvnitř, začal zpomalovat, v kulaté kleci narážel tu na jednu, tu na druhou stranu, občas se dostal až docela blízko k zemi. Jediná vteřina ho dělila od toho, aby se kovová koule převalila přes jeho prsty. Něco na ostatní křičel, ti však kouli kutáleli ještě divočeji. Málem jsem vykřikla, aby toho nechali. Nakonec jsem pomalými, rovnoměrnými kroky šla dál a nenápadně jsem je pozorovala. Máma mi jednou říkala, že takhle se mám zachovat, když potkám toulavé psy.

Byla už tma, když jsem došla k dalšímu hřišti. Všude se mihotaly stíny a bylo cítit nasládlý pach, jako by se něco pánilo. Na pískovišti se postavy zahalené v šátcích skláněly nad plné mísy a lavory. Dlouhými tyčemi míchaly krev. Kolem pingpongového stolu stálo několik osob v kluzkých, černých gumových zástěrách a košilích s rukávy vyhrnutými až po lokty a hrabaly se v rozříznutém praseti. Už jsem chtěla utéct, když tu se jedna postava zničehonic otočila a čelovkou mi zasvítla do očí. Muž se mě zeptal, co tu pohledávám, načež jsem vychrlila, že hledám most. Chytil mě za paži, a naklonil se blízko k mému obličejí. Zeptal se, zda jsem dcera svého otce. Zase mě prozradily oči, psí oči mého otce, kvůli kterým mě poznali i ti, kteří mě předtím nikdy neviděli. Muž v gumové zástěře nečekal na odpověď, vykrojil z prasečí kýty kus masa, zabalil ho do novin a dal mi do rukou balíček, ze kterého se ještě kouřilo. „Řekni panu doktorovi, že mu to posílá tatínek malého Csabi Lupescu,“ řekl a galantním pohybem ukázal směrem k blízké ulici, na jejímž konci byla vidět známá světla mostu.